

Col·lecció Azimut / Turisme • 6

GuiadelesTerresdel'Ebre

Vicent Pellicer

Cossetània
EDICIONS

Índex

Pròleg, per Joan Launes	6
1. El Montsià	
Les oliveres mil·lenàries del Montsià: les sàvies de les Terres de l'Ebre	8
2. El Baix Ebre i el Montsià	
El delta de l'Ebre, oasi per a les aus	22
3. El Montsià	
Pel Parc Natural dels Ports: la Reserva Natural Parcial de les Fagedes dels Ports	42
4. El Baix Ebre	
Pel Parc Natural dels Ports: Alfara de Carles i el paratge natural del Toscar	52
5. El Baix Ebre	
Pel Parc Natural dels Ports: Paüls i les fonts de Sant Roc	62
6. La Terra Alta	
Pel Parc Natural dels Ports: Prat de Comte, Horta de Sant Joan i Arnes	70
7. La Terra Alta i el Baix Ebre	
La Via Verda	86
8. La Ribera d'Ebre i el Baix Ebre	
De Miravet a Benifallet, navegant pel riu	102
9. El Baix Ebre	
La ruta dels Màrgens i la ruta de les Pintures Rupestres de Cabrafeixet al Perelló: en cerca dels passos dels nostres avantpassats	112
10. El Baix Ebre	
La Tortosa bimil·lenària	120
11. La Terra Alta	
Els Espais de la Batalla de l'Ebre	132
12. La Ribera d'Ebre	
El Camí de Sirga	154
Informació pràctica	178
Bibliografia	202
Col·laboradors	203

Pròleg

La GUIA DE LES TERRES DE L'EBRE que ens ofereix Vicent Pellicer és un regal extraordinari per a les comarques del Baix Ebre, el Montsià, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta.

Vicent Pellicer, autor de nombroses publicacions, reportatges fotogràfics, articles, contes sobre natura, exposicions, fotoreportatges, l'exposició itinerant "El delta de l'Ebre: oasi per a les aus", col·laborador en revistes especialitzades de natura... ens presenta una proposta que aglutina les quatre comarques de l'Ebre, on mitjançant onze itineraris ens posa en contacte amb el patrimoni natural, paisatgístic i cultural que configuren el seu potencial turístic.

En el seu recorregut, Vicent Pellicer deixa constància del coneixement del territori, ens invita a gaudir de l'atractiu natural, paisatgístic, historicoartístic, arqueològic, cultural, gastronòmic... de les Terres de l'Ebre. Caminant pels diferents itineraris hi trobem la percepció sensible i humana de la gent i dels pobles. La GUIA ens invita a conèixer una realitat molt propera a nosaltres, el potencial turístic d'unes comarques que tenen el riu Ebre com a eix vertebrador del seu desenvolupament.

El llibre no és una guia més, ja que hi trobem la percepció humana de l'autor, la reivindicació del nostre patrimoni, la nostra història, l'estima per la natura, la flora i la fauna. Vicent ens invita a caminar i endinsar-nos en els racons i indrets de les Terres de l'Ebre. En la seva descripció de l'itinerari hi trobem amb tot detall el seu recorregut, el paisatge, la història, la vida, on hi és present la convivència i l'esperit acollidor dels pobles. No hi manquen els suggeriments i la riquesa gastronòmica de les nostres comarques, amb la qual cosa ens invita a gaudir dels rics i variats plats de la nostra cuina.

Vicent Pellicer, amb la seva ploma, immortalitza molts indrets i racons de les Terres de l'Ebre. La seva sensibilitat i estima hi és present, com en aquesta descripció del Delta:

“Prompte desapareixerà l’obscuritat de la nit i, amb l’alba radiant, seductora, un nou dia s’aixecarà per sobre de la tendra i immensa Mediterrània i prenyarà les terres i pobles fecunds del delta de l’Ebre, amb llums i colors que el pinzell més destre encara no ha sabut pintar, ni el més hàbil i savi poema ha sigut capaç d’interpretar tanta bellesa. I la vida començarà a esclatar a borbollons! Els cants de milers i milers d’aus, vingudes dels racons més llunyans i ocults d’arreu del món, interpretaran composicions inèdites, en aquests marc d’esplendor incomparable.”

De ben segur que un cop llegit el llibre escollirem més d’un dels itineraris per viatjar per les nostres comarques, bé sigui visitant les oliveres mil·lenàries, el delta de l’Ebre, el Parc Natural dels Ports, la navegació pel riu, la via verda, la Tortosa bimil·lenària, els Espais de la Batalla de l’Ebre, el Camí de Sirga... Tot això gaudint dels capvespres amb les seves olors i els seus colors, i veient sortir el sol al riu i a la muntanya.

Joan Launes Villagrasa

El Montsià

***Les oliveres mil·lenàries del Montsià:
les sàvies de les Terres de l'Ebre***

Com arribar-hi

A 15 km d'Amposta. AP-7, sortida Amposta - Sant Carles de la Ràpita (41)

Barcelona-València, estació de Tortosa. Tel. 977 45 01 54

Reus, tel. 977 77 98 00; Barcelona, tel. 93 298 38 94;
València, tel. 96 159 85 00

Suggeriments per a l'itinerari

- Primavera i començament de tardor, preferentment (eviteu els mesos de la collita de l'oliva).
- Tot i que us recomano de fer-lo en bicicleta (uns 15 km), també el podeu fer amb cotxe. Primera opció: tot en bicicleta; enllestireu un circuit radial. Segona opció: en cotxe fins a la depuradora de Godall i en bicicleta fins a la finca de l'Arion (la part més atractiva); després, les Quatre Carreteres, TV-3314, desviament cap a Godall i depuradora. Tercera possibilitat: amb cotxe, fins a l'Arion, i marxa enrere (des de l'Arion fins al lligallo de la TV-3314, no hi podeu accedir amb vehicle motoritzat).
- (binocles) Àliga cuabarrada, àliga marcenca, esparver cendrós, xoriguer, còlit ros, cruixedell.
- (càmera) Les imatges més valuoses les fareu als olivers de l'Arion.

La ruta, senyalitzada amb molta cura, es desenvolupa al peus del vessant oest de la serra de Godall, en la seua confluència amb el pla de la Galera, i discorre per diverses poblacions, com la Galera, Godall, i a frec dels barris de Sant Joan del Pas i la Miliana, que pertanyen a Ulldecona. Encara hi roman marcat el caràcter rural en l'urbanisme i l'arquitectura, que, conjuntament amb altres elements culturals i històrics, constitueixen un valor afegit per al recorregut.

Els oliverars de la comarca, d'implantació molt antiga, han sigut la base de l'economia i del creixement contemporani dels pobles de l'interior de la comarca, i també hi han consolidat una manera especial de viure-hi. Encara avui, la producció —gairebé centralitzada en les cooperatives agrícoles— se situa per sobre de les 15.000 tones d'olives.

L'oliver ha modelat i configurat el paisatge del pla de la Galera i la serra de Godall. Un paisatge agrícola de secà, que encara hi conserva la vegetació característica mediterrània autòctona: carrascars, màquies, garrigues i brolles, a redós dels margens i borges de pedra seca, i les casetes típiques de camp. Tot plegat configura un paisatge humanitzat, en què els animals boscos no han tingut gaires dificultats per a adaptar-se a les condicions creades per l'ésser humà, i constaten que aquesta convivència mil·lenària i la bona salut del medi rural són sostenibles i compatibles.

Els olivers de l'Arion

Tan bon punt heu deixat enrere Santa Bàrbara (si veniu de Tortosa), conduireu per la carretera que es dirigeix a la

La Galera

La Galera, 749 habitants. Tot i que no s'ha pogut comprovar científicament, alguns autors sostenen la possibilitat que la Galera siga d'origen romà.

Sí que és del cert que la torre de la Galera és citada ja el 1178, però el poblament és posterior. Les primeres notícies daten de les primeries del segle XIV, en què els homes de Godall, subjectes a la senyoria feudal de Ramon de Centelles, emigraven a la nova població de la Galera, de fur reial. D'aquest fet es queixava l'esmentat senyor feudal davant el rei, el qual va dictar sentència el 1303; aquesta mena d'ordre confirmava que els habitants de Godall devien vassallatge al seu senyor. L'any 2003 el poble de la Galera va complir 700 anys (1303-2003).

En l'actualitat, aquesta vila, eminentment agrícola, dinàmica i emprenedora, ha assumit el repte, valent, d'explorar els seus propis recursos i de saber vendre'n els productes que se'n deriven: la mel l'Abella Negra (Artesans Apícoles del Montsià), Acomont (oli del Montsià), Molí de la Creu (oli ecològic)...

Sénia i, en deu minuts, ja sereu a la Galera. El lloc de trobada per al començament d'aquest recorregut idíl·lic és la rotonda que facilita l'accés a la Galera pel carrer de la Creu.

Primer de tot, creueu el barranc de la Galera, que, segons paraules d'Albert Curto Homedes, director de l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre, és l'element identificador natural per excel·lència, a partir del qual es configura el naixement de la Galera.

Pocs metres més enllà, com un cim inabastable, orgullosa heroïna i observadora dels temps remots i presents, s'aixeca la torre de la Galera. La raó per la qual es va construir era per a defensar el pas del pont damunt del Barranc. Sens dubte, la torre de la Galera és l'element arquitectònic més representatiu i identificador. I ho és tant per la seva imatge (imponent des de la distància; sobresurt per tota la plana),

Terrisseria Cortiella

com pel fet que es tracta del patrimoni històric de la Galera més important avui encara dempeus. Curiosament, la funció defensiva pròpia de la Torre, promoguda pel municipi tortosí durant la seva hostilitat amb els hospitalers (cosa que va derivar en una veritable guerra), i construïda entre el 1340 i el 1342, va durar poc més de cinquanta anys.

Passejareu pel carrer de Sant Llorenç i us atansareu al Centre d'Interpretació de la Terrissa. Als baixos de l'Ajuntament, s'hi ha instal·lat aquest magnífic Centre, en què podreu descobrir, pas a pas i d'una forma clara i entenedora, com es crea una peça de terrissa; és la transformació d'un bocinet de fang en una obra d'art: un cànter, un cossiet, un setrill...; més tard, la màgia del foc en farà la resta.

Pel que fa a la gastronomia, a més d'adaptar-se als temps actuals, la galera ha sabut conservar sentiment i tradició: faves ofegades, fava clara, arròs de camp o a la cassola (caldós, amb caragols, conill i hortalisses del temps), recapte amb fesols, olla amb cigrons, abadejo amb bròquil i fideus, conill amb caragols, llebre amb romer, perdiu i tord a la vinagreta, botifarra de ceba o d'arròs amb tomata i ceba...; pastissets, coquetes de panoli, coquetes de sagí, capsets d'ametla, cóc de maçana de l'agredolç, cóc amb sal, borraïnes amb mel...; aiguardent de la Galera: encara hi ha gent

que al bar diu: “Posa’m una Galera”, per un got d’aiguardament. L’oli d’oliva és un element natural i primordial a tots els plats i postres galerencs. Els Artesans Apícoles del Montsià fan una mel exquisida.

A la sortida del poble, després d’haver passat pel costat del camp de futbol, tornareu a creuar el barranc de la Gale-
ra i prossegiureu pel camí del Lligallo-Serra de la Galera.

Una nova i jove plantació de cítrics us cridarà l’atenció, ja que sobta de trobar aquests arbres de flor de tarongina, en terra de tradició oleícola, acostumada a una altra mena de paisatge arbori.

Us sortirà a l’encontre el camí vell d’Amposta a Godall —ara, tota una senyora carretera—, i tombareu cap a la dreta, sempre seguint els senyals, ben situats, de l’itinerari de “Els Oliverers Mil·lenaris”.

Paga la pena d’abandonar, per uns instants, el traçat de l’itinerari, per a visitar la font de l’Arboç (els senyals també us hi portaran). Són moltes les persones d’aquestes contra-

Pou i font de Cap d’Àsens

